

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE " INNOVATIVE TRENDS IN
SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION"

Munich, Germany

ZAMONAVIY SHAROITDA MAMLAKATLARNING ENERGETIKA SIYOSATI.

G'ofurov Ilyosbek Latibjon o'g'li

Xalqaro Nordik universiteti HR va xodimlar malakasini oshirish departamenti mutaxassisi.

Annotatsiya: Tezisning maqsadi global energetika sektorining rivojlanish istiqbollari ochib berish va jahon energetika sanoatida muqobil energiya manbalarining istiqbollari ko'rib chiqishdir. Energiyani diversifikatsiya qilish maqsadida biz muqobil energiya manbalaridan foydalanishning yo'nalishlari va salohiyatini hamda muqobil energiyani rivojlantirishni jadallashtirish imkoniyatlarini aniqlaymiz. Jahon energetika bozorlaridagi geosiyosiy, moliyaviy, iqtisodiy va ekologik xavflar tasniflanadi.

Kalit so'zlar: energetika, energiya, gidroenergetika, resurslar, qayta tiklanadigan energiya, ekologiya.

Ko'pgina rivojlangan mamlakatlar davlat energetika siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bu ilg'or innovatsion raqamli texnologiyalarni joriy etish, shuningdek, energiyani tejavchi chora-tadbirlarni amalga oshirish, jumladan, neft, gaz va ko'mirni tejamkorlik bilan iste'mol qilish, yakuniy energiya iste'moli samaradorligini oshirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini (gidroenergetika, biomassa, quyosh, shamol va geotermal energiya) rivojlantirish. Energiyani tejash - energiya ishlab chiqarish va uni import qilish ko'lamini oshirish uchun mo'ljallangan moliyaviy resurslarni tejashni ta'minlaydigan omil. Energiyani tejash strategiyasi ushbu resurslarning bir qismini aholi turmush darajasini oshirish, transport va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishga yo'naltirish imkonini beradi. Energiyani tejash va energiya samaradorligi darajasini oshirish quyidagilarni nazarda tutadi: neft va neft mahsulotlarini tashish paytida yo'qotishlarni, gaz ta'minoti tizimlaridan gazning sizib chiqishini minimallashtirish; transmodal va transchegaraviy tashishlarni rivojlantirish; vodorod yonilg'i xujayralari yordamida transport

vositalarini loyihalash; bioyoqilg'ining har xil turlaridan foydalanishni ko'paytirish; siqilgan va suyultirilgan gaz, sintetik suyuq yoqilg'i va boshqalarni keng qo'llash.

Katta sakkizlik davlatlarining energiyani diversifikatsiya qilish bo'yicha harakat rejasi muqobil va kam uglerodli energiyani rivojlantirishni jadallashtirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish va innovatsion yadro energetika tizimlarini ("yadro qurollarini tarqatmaslik rejimi"ni hisobga olgan holda) rivojlantirish zarurligiga asoslanadi. Shu munosabat bilan, Reja Global Bioenergy Partnership tizimini (GBEP) tashkil etishni ham olqishlaydi. Xalqaro hamkorlik haqiqatda energetika obyektlarini ehtimoliy terrorchilik harakatlari va tabiiy ofatlardan himoya qilishning asosiy shartlaridan biriga aylandi. Uning vazifalariga terroristik hujumlar bilan bog'liq xavflarni baholash, energetika tizimlari xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ilg'or tajribalarni umumlashtirish, energetika infratuzilmasi ob'ektlarini (neft va gaz quvurlari, elektr uzatish liniyalari va boshqalar) himoya qilishni yaxshilash maqsadida xalqaro ilmiy-texnik hamkorlikni rivojlantirish kiradi. Energiya qashshoqligini kamaytirish uchun G8 mamlakatlari rivojlanayotgan mamlakatlarda 2030 yilga kelib birlamchi energiya iste'molini 2 barobardan ko'proq va elektr energiyasidan uch baravar ko'proq oshirishga yordam berish zarur deb hisoblaydi.

Yevropa Ittifoqining energiya tashabbusi (EUEI), TransO'rta yer dengizi qayta tiklanadigan energiya hamkorligi (TREC), qayta tiklanadigan energiya va energiya samaradorligi bo'yicha hamkorlik (REEEP), Global bioenergiya hamkorligi (GBEP) va Global qishloq energiya hamkorligi (GVEP) kabi mavjud davlat-xususiy sheriklik va boshqalar ko'plab mamlakatlarda energiya qashshoqligini bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Energiya resurslari va energiya iste'moli cheklangan mamlakatlarda ularning vazifalari qatorida qishloqlarni elektrlashtirishni, xususan, elektr uzatish tarmoqlarini kengaytirish orqali ham, energetika sektori uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash (xususiy sektor bilan hamkorlikda) ham bor.

Umuman olganda, World Energy Outlook ma'lumotlariga ko'ra, 2030 yilgacha bo'lgan davrda jahon energetikasiga investitsiyalar 20 trillion dollarni tashkil qilishi mumkin. Ushbu mablag'lar hajmi alohida davlatlar va kompaniyalarning energetika loyihalarini, xususan, gaz loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatlaridan sezilarli darajada oshadi. Xorijiy kapitalni jalb qilishga asoslangan qo'shma moliyalashtirish milliy va jahon energetika sohasi uchun eng muhim strategik vazifalardan biriga aylanib bormoqda.

Yana bir dolzarb global energetika muammosi, ya'ni energetika sohasidagi hamkorlikni rivojlantirishni ham talab etuvchi masala – bu sayyoramiz ekologiyasiga tahdid soluvchi issiqxona gazlari chiqindilarining kamayishi, neft va gaz qazib olish va tashish hajmining oshib borishi natijasida hatto ulkan jahon okeanining ifloslanishidir. Karbonat angidrid (CO₂) emissiyasining eng yuqori o'sish sur'atlari Xitoy va Hindiston uchun xosdir. Prognozga ko'ra, 2025 yilga borib Xitoy bu borada atmosferaga CO₂ chiqindilarining joriy hajmi bo'yicha yetakchi bo'lgan AQShni ortda qoldiradi.

Bu borada Ekologik va energetika xavfsizligini ta'minlash bo'yicha G8 Harakat rejasi bir qator qarorlarni ko'zda tutadi: organik yoqilg'ini yoqish uchun ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish, global energiya balansida atom energiyasi va qayta tiklanadigan energiya manbalarining ulushini oshirish, energiya tejash, birinchi navbatda energiya tejavchi texnologiyalarni rivojlanayotgan mamlakatlarga o'tkazish orqali. Bunday qarorlarni amalga oshirish barcha energetika sohalarida keng sarmoyaviy hamkorliksiz amalda mumkin emas. Bir necha yil oldin ko'pchilik davlatlar tomonidan imzolangan atrof-muhitga emissiyalarni kamaytirishni nazorat qilish bo'yicha Parij kelishuvi Qo'shma Shtatlar tomonidan rad etilganidan keyin atmosfera va okeanlarga zararli chiqindilarni kamaytirish bo'yicha maqsadlarga to'liq erisha olmaydi.

Jahon energetika sektorida muqobil manbalar istiqbollari bo'yicha statistik ma'lumotlarni o'rganib chiqib, biz keyingi tadqiqotlarda muqobil manbalarni rivojlantirish istiqbollari aniq bashorat qilish uchun avtoregressiv taqsimlangan

kechikishlar modelidan foydalanish zarur degan xulosaga keldik. Bundan tashqari, barcha energiya manbalari endogen o'zgaruvchilar, endogen o'zgaruvchilarga ta'sir qiluvchi omillar esa ekzogen o'zgaruvchilar bo'lgan ekonometrik tenglamalar tizimidan foydalanish kerak. Har bir tenglama vaqt seriyasi modeli bo'lib, unda seriyaning joriy qiymatlari ham ushbu seriyaning o'tgan qiymatlariga, ham boshqa vaqt seriyalarining joriy va o'tgan qiymatlariga bog'liq. Umuman olganda, tenglamalar tizimi o'zaro bog'liq tenglamalar tizimini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Skripnuk D F and Samylovskaya E A 2018 Human Activity and the Global Temperature of the Planet IOP Conference Series: Earth and Environmental Science.
2. Kireev K V et al 2017 Mathematical modeling of Arc extinction process in devices with liquidmetal contact 6th International Conference on Reliability Infocom Technologies and Optimization: Trends and Future Directions.
3. Gladkiy Y N, Eidemiller K Yu, Samylovskaya E A and Sosnina M N 2019 Conceptual theories and ideologies of sustainable development of the Arctic in the era of changing technological paradigms IOP Conference Series: Earth and Environmental Science.
4. Dyatlov S and Lobanov O 2018 Sustainable development and green economy in digital age International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM 18(5.3) 783-790.
5. Skripnuk D, Kikkas K and Romashkina E 2019 Sustainable development and environmental security in the countries of the circumpolar north E3S Web of Conferences.